

Михайло Ониськів ЧАЙКОВСЬКИЙ, ПОЕТ МАТЕМАТИКИ¹

Редакція газети «Вільне життя»

Публікуються листи М. Чайковського до М. Ониськова (1967-1969).

Андрій Чайковський був земляком, ровесником і другом Івана Франка. Майже все життя. Недавно мені потрапила до рук книжечка спогадів про Франка, в якій Чайковський пише: «Я ходив до польської гімназії в Самборі в 1869-1877 роках, Франко ходив до гімназії в Дрогобичі одним роком вище. Як я перейшов до IV класу, то почув, що в Дрогобицькій гімназії є такий один учень, що віршами пише задачі, називається Іван Франко. Це мене дуже зацікавило, бо чи може бути для хлопця-гімназиста з IV класу більшим ідеалом чоловіка над поета, що вірші пише?»

Дитяча зацікавленість привела їх до зустрічі, а пізніше до дружби. Їхні сім'ї разом їздили щоліта до села Криворівні на відпочинок. Разом прозивали Криворівню Українськими Афінами. У спогадах я знайшов і такі слова: «Ми їхали з Франком на одній фірі. Чудовий був вечір. Мої хлоп'ята позасинали: менший (мова про сина Андрія. – М. О.) у мене на руках. Миколка поклав голову на коліна Франка. Він обкрив його своєю загорткою і проспівував якусь ніжну колісанку. Його милий тихий голосок донині мені в усі лунає».

У часи не такі й далекі Чайковському не могли простити його «дуже серйозні провини... перед українським народом». На думку одного з «об'єктивних дослідників В. Г. Беляєва (див. його опус «Об'єктивність чи об'єктивізм?» // Радянське літературознавство. – 1960. – № 1. – С. 38-46), ці провини полягали в тому, що А. Чайковський належав до націоналістичної народовської партії, брав участь у роботі «Просвіти», був у числі організаторів і першим головою буржуазно-націоналістичного «Товариства українських журналістів та письменників» у Львові, кошовим спортивного товариства «Січ», одним з активних місцевих організаторів «січових стрільців», не прийняв і не зрозумів події всесвітньо-історичного значення – Великої Жовтневої соціалістичної революції, а навпаки,

¹ Літературна Україна. – 8 берез. 2007.

став прихильником контрреволюційної Центральної Ради, активним діячем ЗУНР. Всього цього не можна забувати, резюмує «вчений».

А тепер – його листи до мене. Подаються вони без найменшого стилістичного та орфографічного втручання.

* * *

Львів, 30 вересня 1967

Шановний товаришу Ониськів!

Спасибі за те, що прислали мені Вашу газету з надрукованою моєю статтею (мова про публікацію Мик. Чайковського «Його вчителем був Граве» в Тернопільському «Ровеснику» від 20.09.1967. – *М.О.*). Та зараз на вступі мушу Вам заявити, що я нею дуже невдоволений, і хоч Шановній Редакції звернути деякі уваги.

Справа в тому, що автор звичайно обдумує заголовок своєї статті, а редактор може і не знати, який заголовок можна статті дати.

Зв'язувати ж особу академіка Кравчука, великого громадянина і великого патріота з особою Граве – нікуди не годиться. Граве був дуже великим ученим, але як людина він був негідний: він – один із тих, що спричинилися до загибелі Кравчука. А мені ходило головно про те, щоб вивищити нашого великого вченого й патріота. Так що досить було, коли я в одному місці згадав, що Граве був учителем Кравчука.

По-друге. Ви назвали нашого великого математика, друга нашого Кобзаря Островським, а він звався Остроградським. Такі помилки недопустимі! Чия це вина: редактора, який ладив статтю до друку, чи коректора?!

Я думаю, що в найближчому номері Ви повинні виправити ці дві помилки: вернути заголовок статті, який я дав, «Гордість української математики», бо він справді є її гордість, а також виправити ім'я Остроградського.

По-третє, ніяка редакція не повинна міняти прізвище свого автора. Мій батько все життя підписувався Чайковський, а не Чайківський, і я так себе підписую. Кому ж прийшло в голову міняти моє прізвище?!

Відповідаю тепер на Ваші питання про Зарицького. В УРЕ зацитована стаття із *Ист.мат.иссл.* Я її переглянув – знав її давніше – там тільки подано його ім'я і нічого більше про нього. Спогадів про нього писати не буду, бо немає в мене часу. Зате посилаю Вам останки якоїсь посмертної статті, яку я писав після його смерті, яку передав редакції університетських наукових записок, і вона там повністю

надрукована. Не знаю навіть, у якому це було томі, мусите звернутися до Ваших поліграфічних математиків, щоб Вам її відшукали.

Та ще до Вашого відома: я був 17.0. на відкритті пам'ятника Франкові в Новому Селі і там у промові заявив новосільчанам, що в 1969 р., в 80-річчя народження Зарицького, вони повинні відсвяткувати його пам'ять, і я, якщо житиму до цього часу, приїду до них і зроблю доповідь про їх великого земляка.

А тепер тільки прошу Вас подбати, щоб редакція виправила дві прикрі помилки.

З привітом М. Чайковський.

* * *

21.X.67.

Шановний товаришу Михайле!

Вашого листа отримав. З попереднім непорозумінням хай буде кінець! Справді, запізно вже тепер спростовувати.

Щодо статті про Зарицького, то про неї подумаю, як тільки трохи отрясуся з найнеобхідніших робіт. Мушу подумати, як саме її оформляти, щоб ми з Вами могли проспівати її «в дуєті». Та напишіть мені, як багато можна на машинці «стукати» на один № газети?

Щиро тисну Вашу руку.

М. Чайковський.

* * *

Львів, 0.XI.1967

Дорогий мій «Ровесничку»!

На жаль, не вистачило в мене часу, щоб написати коротку статейку (правда, як це логічно?), тобто, щоб обробити її на 5-6 сторінок машинопису. Та мені «під руку» тиснулося багато спогадів, багато пояснень нашого тодішнього суспільного життя, яке не знайоме нашій теперішній молоді.

Тому я вирішив написати те, що мені випало в першому чорновику, як матеріал для нашої спільної статі. Ви її прочитайте та обдумайте, що з цього взяли б для статті до газети. А мій рукопис залиште в себе – може, віддасте до краєзнавчого архіву як спогад людини з-перед багатьох років.

У зв'язку з цим я попрошу Вас таке: коли Ви вже склеїте статтю до друку, то пришліть мені до перегляду, щоб туди не попало щось неточне (щоб не сталося так неприємно, як з попередньою статтею).

Я буду яких два тижні поза домом, тому шліть мені на адресу: Івано-Франківськ, вул. Коперника, 23/2. А.Р. Ставничому, для М. Ч. (розуміється, треба рекомендовано). Я цю статтю швиденько прочитаю та напишу Вам свої зауваження.

Додаю Вам дві фотографії, про які просили, їх збережіть собі, а краще передайте до краєзнавчого музею. Ось і все – на сьогодні. Я дуже цікавий, що Ви скажете на мою статтю та як Ви її «перелицюєте».

Щиро стискаю Вашу руку –
Ваш М. Чайковський.

* * *

22.XI.67

Дорогий «Ровесничку»!

Я дуже радісний, що моя «писанина» Вам «підійшла». Чекаю тепер Вашої «творчості». Шліть її теж сюди, до І.-Фр.: я тут буду ще мабуть до 10.XII. Читаю тут у Педінституті спецкурс.

Здоров'я мені поки що служить (тьфу! тьфу!), та радості в мене (після втрати дружини) вже немає і не буде. Залишається тільки труд.

Щиро вітаю. М. Чайковський.

* * *

Число і місяць не позначені, 1968

Дорогий товаришу Михайле!

Я вже забув, чи є у Вас моя стаття про Пулюя. Якщо немає, то, може, надрукуєте ту, яку Вам посилаю – я її написав для львівської «Ленінської молоді», щоб її надрукували рівно 30.1. А Ви теж подбайте, щоб у той день, у роковини смерті великого вченого, була надрукована стаття про нього. Спитайте також у краєзнавчому архіві, чи немає у них портрета Пулюя.

А як наша спільна стаття про Зарицького? Я чекаю.

З щирим привітом
М. Чайковський.

* * *

13.11.1968

Дорогий товаришу Михайле!

Пробачте, що так довго не писав, дякую, що прислали надруковане. Заголовок статті «Доктор філософії природи» (про Івана

Пулюя, «Ровесник», 30.01.68.-М.О.) удачний, та з цим треба бути обережним, щоб не повторилась попередня «аварія». Найкраще спитати автора.

Чекаю на Вашу статтю. Незабаром виїджаю в санаторій, тож довший час буду «відірваний» від виробництва. Отож, присилайте її якнайшвидше.

Привіт!

М. Чайковський.

Львів-5. Поліграфічна, 18.кв.4.

* * *

Львів, 14 вересня 1968

Дорогий друже-співавторе, Михайле Михайловичу!

Якщо я візьму сміливість на себе, щоб порівняти себе (в цьому одному!) з геніальним Йоганом Вольфгангом Гете, то мушу вжити слів: «У мене надто мало часу, щоб писати коротко». Тому то моя стаття (матеріали!) виходить спутано, баламутно, майже безграмотно. Та моя «базгранина» (на машинці – чи це базгранина?) іде до рук співавтора й редактора, який з неї має зробити «арцидзело», в чому я й не сумніваюсь.

Тут треба в першу чергу доповнити ті місця, які я зазначив точками на цілі рядки, написати щось коротко, але ясно, про розвиток нашої літератури й мови в дорадянські часи.

А потім далі – робіть собі, що хочете. Давайте статтю до «Ровесника» чи до великої газети – розуміється, набагато коротше, ніж до Києва, і трохи ширше та краще оброблене – до «Орбіти допитливих» (в «Молоді України». – М.О.). Це було б добре, якби воно знову так появилось, як про Зарицького, в двох, трохи змінених варіантах (можу похвалитися, що за обидва варіанти про Зарицького я отримав в двох видавництвах разом 30 крб.).

Та дуже я був би радий, якби Ви, зладивши хоч один із цих двох варіантів, прислали мені для перегляду, щоб я потім не потребував робити Вам якісь зауваження. Добре?

А коли я вже так розмахнувся, то, може, мені вдалось би написати дещо і про Софію Ковалевську, як математика, письменницю, учасницю жіночого визвольного руху. Це дуже цікава постать. Я давав цю тему на курсову роботу в Уральському пединституті (в Казахстані), розуміється, дівчатам, а не хлопцям, і дістав таку роботу, що міг

передати її на оцінку на філологічний факультет, на кафедру історії літератури... І знову з неї зробили б ми те саме, що задумасмо й тепер.

А потім – ще дещо інше. Та про українців – уже не знаю, що писати...

Повертаючись ще раз до геніального німецького поета, я вже кінчу свій лист. Статтю пакую в конверт разом з листом до Вас. І передаю пошті.

Будьте здоровенькі та дуженькі! Щиро стискаю Вашу письменницько-редакторську руку – Ваш (співавтор) М. Чайковський.

P.S. Сьогодні з «Вільного життя» отримав ще 15 крб. 33 коп. (Це за матеріал «Іван Пулюй», опублікований у «ВЖ» 31.07.1968. – М.О.).

* * *

Вільнюс-28. в/ч 62862-У»

Ониськову Михайлові Михайловичу.

31.XII.68

Дорогий М.М.!

Листа отримав – запізнююся з відповіддю. Пробачте! З Новим Роком вітаю, всього-всього найкращого – втертись в нові обставини, знайти собі там якесь цікаве заняття – якісь обсервації, якісь спогади тощо.

Я написав Медведикові, щоб він у Вас з дому забрав мою працю про Левицького та кудись її пхнув.

Пишіть мені, якщо матимете час. Будьте якимось кореспондентом! Щиро стискаю Вашу руку та ще раз бажаю всього найкращого!

Ваш М.Ч.

* * *

9.1.69

Дорогий М.М.!

Дякую за файний листочок. Бажаю Вам якнайшвидше здійснити свої мрії та жити у попередній атмосфері.

На жаль, моя споживотека (подобалось мені це нове слово!) порожня й пуста. Писав я Медведикові, щоб узяв від Вас з хати мою останню статтю, та її кудись «підсунув», але хай вона полежить до Вашого приїзду!

(Машинописна стаття М. Чайковського про В. Левицького опублік. у щорічнику «Тернопілля-05». – М.О.).

Стискаю Вашу руку.

М.Ч.

* * *

Львів, 3.9.1969

Дорогий хоробрий воїне!

Сьогодні отримав Вашу писульку, і щоб не відтягати, відповідаю негайно.

Я радий, що незабаром матиму змогу вітати Вас на Вашому дотеперішньому «становищі», що Ви знову станете тим, чим були досі в цивільному стані. А може, й матиму нагоду Вас «лицезріти», коли будете переїжджати через «надполтв'янську» столицю.

Та Ваші вимоги до мене прямо застрашливі. Ви не хочете врахувати того, що в мене вже солідний «возраст», що я вже не можу собою та своїм пером крутити так, як міг це робити 20 чи більше років тому. Я тепер уже пенсіонер у повному розумінні того слова, тобто не тільки офіційно, але й щодо можливості працювати.

Я вважаю, що в мене добігає вже 12-а година життя, і її треба відповідно «зустрічати». Тому я й узявся писати свої спогади про минулі роки; а там багато такого, яке вже, мабуть, ніхто із живих уже не пам'ятає; та не все те, що «буде мною написане» буде гідне бути надрукованим; може, воно ще досить довго залишиться архівним матеріалом.

Та, може, щось із моїх спогадів буде надаватись до публікації, та, на жаль, воно не зможе бути нашою спільною роботою, бо ж це буде тільки те, що я переживав, а Ви тоді ще не були навіть у мріях Ваших батьків... Хіба що тоді Ви могли б до моїх спогадів додати свої коментарі.

Бо за моїми особистими спогадами в мене нічого немає для публікації. Немає в мене архівних матеріалів, бо ж моє життя було таке «розкидане», що серед моїх паперів не залишилось нічого історичного. Ще тільки трохи історії в моїй голові, та й ця частина мого тіла вже «засмоктана» артеліосклерозом чи навіть атеросклерозом, що із того «заулка» я не можу багато витягти.

Багато з того, що я колись міг дати, перенеслось до Петра Медведика, але воно в нього отримувало іноді свою «закраску»... частина також у Ігоря Герети...

Ось усе, що міг «накалатати» на своїй «історичній машинці» (я називаю її історичною, бо вона в мене ще з 1922 року). Щиро стискаю Вашу руку та бажаю багато щастя.

Ваш М. Чайковський.

P.S. Безпосереднім відбирачам цього листа передаю щирий привіт!

* * *

На шхилку свого життя Микола Чайковський встиг сказати добре слово про багатьох своїх побратимів і соратників і тим самим доніс до нас правду і дух тогочасся. Про нього самого теж з'явилось кілька досить-таки солідних публікацій. Найгрунтовнішими з них є, безперечно, розвідки тернопільського науковця Г. Возняка і нарис доктора фізико-математичних наук Б. Пташника «Життя для народу», що увійшла до колективної збірки «Аксиоми для нащадків» (Львів: «Меморіал», 1992) – книги «про маловідомі сторінки життя і діяльності незаслужено замовчуваних учених-природодослідників, вихідців з України, чий внесок у світову і європейську науку важко переоцінити». Наша ж розповідь про одного з представників славного галицького роду хай також спалахне нескапаною свічкою на личаківській могилі людини, що випромінювала світло для інших.